

**Eekhoutcentrum
Kortrijk**

ICT – Nieuwe wegen voor de schrijfvaardigheid?

Chris Decock

Pedagogisch begeleider Duits bisdom Brugge

Kulak: Dag van Engels en Duits – 26 februari 2003

Selbstkenntnis

Du sagtest doch,
du könntest
keine Briefe schreiben,
aber dein Brief an mich
ist ein Gefühl, eine Umarmung,
ein Blick, ein Sonnenaufgang, ein Meer von Liebe.

Ich versinke beim Lesen darin,
dem Brief, dem Meer..
Und da sagst du, du könntest keine Briefe schreiben?

Du sagtest auch,
du könntest nicht tanzen,
aber einmal,
da hast du getanzt mit mir,
und die Musik verschmolz mit uns
und der Tanz wurde zum Zauber.
Aber du sagtest, du könntest nicht tanzen.

Sage nicht,
du könntest nicht lieben,
denn dann müsste ich dich wirklich auslachen
für deine mangelnde Selbstkenntnis.

Text: Steffi Hohl

<http://home.t-online.de/home/Peter.Hohl/z12.htm>

Inhoudstafel

1 [Inleiding](#)

- 1.1 ICT: doel of middel?
- 1.2 De computer als medium
 - 1.2.1 De computer als communicatiemedium
 - 1.2.2 De computer als constructie-instrument
 - 1.2.3 De computer als informatiebron
 - 1.2.4 De computer als correctie-instrument

2 [Schrijfp opdrachten ICT](#)

- 2.1 Nieuwe mogelijkheden
 - 2.1.1 E-mail
 - 2.1.2 Chatten
 - 2.1.3 Softwareapplicaties
- 2.2 Nieuwe uitdagingen
 - 2.2.1 Knippen en plakken
 - 2.2.2 Ideeën uit het net als aanzet
- 2.3 Nieuwe aanpak
 - 2.3.1 Discussieforum
 - 2.3.2 Opvolging van het schrijfproces
- 2.4 Een beroep op de creativiteit
 - 2.4.1 Een wenskaart ontwerpen
 - 2.4.2 De stripmaker
 - 2.4.3 Een webpagina maken

3 [Hulpmiddelen voor de schrijfvaardigheid voor de leerling](#)

- 3.1 On line hulpmiddelen
- 3.2 On line bouwstenen en voorbeelden
- 3.3 Off line hulpmiddelen
- 3.4 De Smart-Tools-Musterbrief-Assistent

4 [Hulpmiddelen voor de leerkracht](#)

- 4.1 De computer als correctie-instrument
- 4.2 De computer als informatiebron

5 [Bibliografie – Webliografie – aanvullende literatuur](#)

1 Inleiding

1.1.1 ICT doel of middel?

ICT, doel of middel? Een overbodige vraag uiteraard en toch blijkt in de praktijk dat sommige leerkrachten zich die vraag wellicht niet gesteld hebben. Ze gebruiken ICT, i.c. de computer, omdat ze nu eenmaal niet willen achterblijven, omdat het leerplan het vraagt, omdat de leerlingen hen onder druk zetten.... De vraag naar de didactische inzetbaarheid hebben ze zich veiligheidshalve niet gesteld. Talen via ICT blijkt vaak niet meer te zijn dan een uurtje ongecontroleerd surfen. Dergelijke leerkrachten lopen er dan ook ongelukkig bij. Talen met ICT lijkt hen tijdverlies en niet efficiënt. Nee, voor hen hoeft het eigenlijk niet.

Maar er zijn ook anderen. Zij die geduldig voor zichzelf thuis de mogelijkheden en de grenzen van het medium verkend hebben. Die uitgezocht hebben waar de didactische meerwaarde zou kunnen liggen en die voor zichzelf uitgemaakt hebben dat computer niet hoeft waar het op een andere manier vlugger en efficiënter kan. ICT, ja, maar dan binnen bepaalde krijtlijnen die zij voor zichzelf duidelijk hebben uitgetekend. Een extra grammaticale dril oefening kan perfect en in de meeste gevallen zelfs beter op de computer. Zit het met de feedback misschien nog wat fout, dan zal hij als coach de leerling wel de juiste wegen wijzen.

Tenslotte zijn er diegenen die menen dat de vraag of het met ICT beter kan, een verkeerde vraagstelling is. Het kan misschien minstens even goed. Belangrijker is voor hen de vraag of het misschien niet anders kan. Of een aantal beperkingen die we met de traditionele aanpak hadden, nu niet kunnen worden weggewerkt? Of met de computer bijvoorbeeld niet een aantal oefeningstypes gerealiseerd kunnen worden die zonder hem niet mogelijk waren? Leerkrachten dus die door de komst van de computer onze traditionele methoden gedeeltelijk in vraag hebben gesteld, niet omdat ze niet waardevol zijn, maar om de beperkingen die ze met zich meebrengen.

Zeker is dat de taaldidactiek nooit meer zal zijn wat hij is geweest. *“Net als de komst van de zakrekenmachines de wiskundendidactiek veranderd heeft, zal de mogelijkheid om schrijfprogramma's te gebruiken invloed hebben op de schrijfvaardigheidsdidactiek”*, stelt Westhoff. Volgens de nieuwe leerplannen mogen de leerlingen bij schrijfvaardigheids-oefeningen trouwens beschikken over tekstverwerkingsprogramma's, woordenboeken, bouwstenen en andere hulpmiddelen.

Juist die vaardigheidsdidactiek zal verder moeten worden uitgebouwd. Hier ligt voor ons allen nog een belangrijke taak weggelegd. Deze bijdrage wil een aarzelende stap zijn om een aantal mogelijkheden op een rijtje te zetten.

1.2 De computer als medium

Het hoeft geen betoog meer dat ICT heel wat mogelijkheden biedt voor het talenonderwijs. De toepassingen voor de functionele vaardigheden, woordenschat, grammatica en Interkulturelles, zijn legio. Ook voor leesvaardigheid kan ICT zeer zinvol worden ingezet. We kunnen trouwens niet meer voorbij aan die nieuwe vorm

van leesvaardigheid: het on line-lezen dat trouwens niet zomaar met de leesstrategieën van het lineaire lezen kan worden benaderd.

We willen ons hier echter gezien het onderwerp van deze nascholing beperken tot de rol van ICT voor de schrijfvaardigheid. De tekst is vooral geïnspireerd op de ideeën van G. Westhoff 'Auto's met ovale wielen'. (Webliografie 1)

1.2.1 De computer als communicatiemedium

Hier onderscheidt Westhoff een aantal verschillende communicatievormen. Er is de real-time of synchrone schriftelijke interactie, zoals bij het chatten, en er is de asynchrone interactie, zoals bij e-mail, discussieforum...

Waar de asynchrone interactie als voordeel heeft dat men nog eens rustig over zijn tekst kan nadenken, desnoods hulpmiddelen kan gebruiken en zijn tekst kan aanpassen, heeft chatten als voordeel dat het door zijn specifieke taal drempelverlagend werkt.

Beide interacties, chatten zowel als e-mail, zijn zeer authentieke en natuurlijke communicatievormen. Er is daarenboven niet alleen altijd een ontvanger, heel vaak worden de rollen ook omgekeerd en kan de zender op basis van een authentieke input de communicatie verder uitbouwen.

Anderzijds is er de mogelijkheid om via een lokaal netwerk in klas een authentieke communicatiesituatie te simuleren. Leerlingen kunnen onderling, zelfs klasoverstijgend naar elkaar mailen, met elkaar chatten, via een forum met elkaar discussiëren of in een gemeenschappelijke virtuele ruimte samen tekst produceren.

1.2.2 De computer als constructie-instrument

De computer is niet alleen een communicatiemedium het is ook een dankbaar constructie-instrument. We denken hier aan het gebruik van sjablonen en templates en aan de functies 'knippen, plakken, kopiëren en verplaatsen' in tekstverwerkings- en presentatieprogramma's. We denken aan de bouwstenen, frases en chunks die op het internet of cd-rom worden aangeboden en die via een eenvoudige muisklik kunnen worden geselecteerd en in een brief kunnen worden geïntegreerd (zie hulpmiddelen). We denken ook aan mindmapping-programma's, zoals MindManager (<http://www.mindmanager.co.uk/>), die in een voorbereidende fase de leerling kunnen helpen zijn ideeën te ordenen. Mindmapping is een voorbeeld van een strategie die de schrijver kan helpen bij het kiezen van een invalshoek. Het helpt de schrijver zijn ideeën op een gestructureerde manier op "papier" te zetten. Mindmapping is dus in de eerste plaats een techniek, het kan dus ook gemakkelijk zonder computer. Alleen wordt het slechts zelden door onze leerlingen toegepast. Misschien dat een 'speeltje' hen wat meer tot deze techniek zou kunnen verleiden.

1.2.3 De computer als informatiebron

Niet alleen het gebruik van elektronische woordenboeken, vertaalprogramma's, opzoekgrammatica's vallen onder deze functie, ook het gebruik van een zoekmachine

biedt duidelijke meerwaarden voor de schrijfvaardigheid. Voor elke bron geldt echter dat de leerling zich zowel van de beperkingen als van de totnogtoe ongekende mogelijkheden ervan bewust moet zijn. Leerlingen hebben vaak nog een heel eenzijdig, vertekend beeld van de waarde van deze hulpmiddelen.

1.2.4 De computer als correctie-instrument

Uiteindelijk biedt de computer bij bepaalde tekst- en presentatiesprogramma's ons ook de mogelijkheid om het eindproduct op fouten tegen spelling en grammaticale toepassingen te controleren. Ook hier geldt dat leerlingen moeten leren kritisch met deze instrumenten om te gaan.

2 Schrijfopdrachten ICT

2.1 Nieuwe mogelijkheden

We wezen in de vorige paragraaf reeds op een aantal nieuwe schriftelijke interactievormen. Vooraleer we die hierna kort even toelichten, willen we nog even wijzen op het feit dat die projecten ook aansluiten bij de vakoverstijgende eindtermen 'sociale vaardigheden'. In dat kader lijkt het ons zinvol dat de leerkracht vooraleer hij met een e-mail- of chatproject begint, eerst met de leerlingen een paar duidelijke afspraken over etiquette te maakt. Op www.aacc.nl/varia/netiquette.html en <http://www.goethe.de/z/jetzt/dejchat/dejchati.htm> vindt u het passende materiaal.

2.1.1 E-mail-projecten

Omdat op de vorige Dag van Engels en Duits, Kulak februari 2002, reeds uitgebreid op de voordelen en het opzetten van een e-mailproject werd ingegaan, beperken we ons hier tot een aantal interessante webadressen

<http://www.deutschservice.de/felix/daf/emdafkom.html>

<http://www.donnensberg.de/weg/e-mail.htm>

<http://www.english.schule.de/dafemail.htm>

Een goede instap voor Klassenpartnerschaften is ook de site van het Goethe-Instituut

<http://www.goethe.de/z/ekp/deindex.htm>

Een bijzonder project is het Europese Schoolproject 'Das Bild der Anderen'. Bedoeling hierbij is om via e-mail in een taal die voor beide partnerscholen een vreemde taal is, gedurende het hele schooljaar over verschillende thema's van gedachten te wisselen. Meer uitleg vindt u op de volgende sites:

<http://users.fmg.uva.nl/tpeters/bild/>

<http://www.esp.uva.nl/DasBild/> (volledig uitgeschreven stappenplan)

<http://www.esp.uva.nl/Image-UK/> (gemakkelijk overdraagbaar naar Duits)

<http://www.bild-online.dk>

Een interessant initiatief is ook het interculturele Odyssee-project van het Goethe-Institut Moskau <http://www.goethe.de/oe/mos/odyssee/index.htm>. Voor het ogenblik wordt de site echter omgebouwd.

Tenslotte is er het e-tandem-project dat gecoördineerd wordt door de Ruhr-Universität uit Bochum en dat financieel ondersteund wordt door de Europese Commissie. Bij het e-tandem-project blijven de communicatievormen echter niet beperkt tot het de schriftelijke media (e-mail, chat, fax, brief), ook de mondelinge (video, telefoon). Zie ook: <http://www.slf.ruhr-uni-bochum.de/etandem/etindex-de.html>

Op Blackboard, dag van Engels en Duits 2003, vindt u daarenboven een interessante bijdrage over het klassieke Tandemproject.

2.1.2 Chatten

Chatten heeft als voordeel dat het door het gebruik van een soort tussentaal drempelverlagend werkt. Bij chatten is de foutentolerantie immers beduidend hoger dan bij een normale schrijfoefening, de syntactische regels worden daarenboven minder rigouzeus toegepast.

Sceptici menen wel eens dat chatten bijdraagt tot de verloedering van onze taal. En dat zal wellicht wel het geval zijn voor onze moedertaal. Anders ligt het m.i. bij het gebruik van een vreemde taal. Hier mogen we de invloed van de input niet onderschatten. Hoe meer input de leerling krijgt, hoe onzorgvuldig ook, hoe meer taalbagage hij onbewust opbouwt. Een bagage die door verdere confrontaties met steeds weer nieuwe partners stilaan wordt uitgezuiverd.

Even belangrijk is bovendien dat de leerling hier een soort schrijfdurf ontwikkelt en in een authentieke, interculturele confrontatie ook zijn beeld van de anderen kan bijsturen. Chatten heeft daarenboven het voordeel dat het in real-time gebeurt en zo direct op de actualiteit kan inspelen. Er komt ook directe feedback, wanneer de boodschap niet duidelijk overkomt, zodat de schrijver af en toe gedwongen wordt zijn ideeën anders, duidelijker of concreter, te formuleren.

Door het gebruik van een nickname en de daarmee samengaande anonimiteit of de niet directe nabijheid bouwt chatten niet zelden ook weerstanden af. Deelnemers durven zich gemakkelijker te uiten en praten ook gemakkelijker over zichzelf, wat dan weer motiverend kan werken om verder te doen.

Startpagina's voor een chatsessie vindt u op de volgende adressen:

<http://www.webchat.de/>

<http://www.bravo.de/> (klikken op: Bravo.de → Chat)

<http://www.schuelerweb.de/> (klikken op: Chat and Community)

<http://www.spinchat.de/index>

<http://german.about.com/library/blchatde.htm>

<http://www.brieffreunde.de>

Op <http://www.goethe.de/z/jetzt/dejchat/dejchat1.htm> vindt u trouwens op geregelde tijdstippen vaste chatpartners waarmee u ook tijdens de lessen over vooraf vastgelegde onderwerpen kunt chatten. Het taalgebruik is hier ook duidelijk uitgezuiverd en van een hoger taalkundig niveau.

Op <http://www.lernforum.uni-bonn.de/paracom.html> kan u via mail trouwens een bepaald uur met je chatpartner afspreken.

2.1.3 Opdrachten met allerlei softwareapplicaties

De mogelijkheden zijn hier quasi onbeperkt. Van het tekstverwerkings- en presentatieprogramma via desktop publishing naar programma's om websites te ontwerpen. Het hoeft geen betoog meer dat de meeste van deze mogelijkheden sterk motiverend kunnen werken. Ik beperk me even tot het Officepakket: een schrijfoefening in Word, verrijkt met figuren, en in een aangepaste lay-out, een Powerpoint-presentatie over een firma, een wenskaart of een uitnodiging ontworpen met Publisher, een eigen homepage of een website over een bepaald item met Frontpage (express). Allemaal uitdagende opdrachten die de leerling meer weten te bekoren dan een alledaagse, maar daarom niet minder waardevolle traditionele schrijfoefening. Onder 2.4. komen we hier uitgebreider op terug.

Blijft evenwel de vraag in hoeverre de leerkracht en de leerlingen met het medium vertrouwd zijn. De basiskennis van de leerder varieert hier soms heel erg. De leerkracht zal hier vaak heel gedifferentieerd moeten werken, wat niet zelden een bijkomende taakbelasting betekent. Zo dreigt de leerder die met PowerPoint niet vertrouwd is, niet zelden gedemotiveerd af te haken wanneer hij onvoldoende steun ervaart, en zo enorm veel tijd schijnt te verliezen. Anderzijds blijken dergelijke opdrachten ook voor leerkrachten vaak een heel nieuwe uitdaging te zijn, die zij het liefst nog even uit de weg gaan. Te weinig nog durven leerkrachten hier het leerproces gedeeltelijk in handen van de leerlingen te geven. De leerkracht bewaakt de vakinhoud, de leerlingen leren elkaar het medium aan. Uiteraard zullen hier compromissen op het vlak van de onderwijstaal moeten worden gesloten. Leerlingen gebruiken meestal niet de juiste metaal, zeker niet in de doeltaal. Een verzamelblad met ondersteunende woordenschat en zinswendingen zou hier hulp kunnen bieden.

2.2 Nieuwe uitdagingen

De nieuwe uitdagingen liggen vooral bij een aantal deelvaardigheden van de schrijfvaardigheid.

2.2.1 Knippen en plakken

Groot is vaak de frustratie van de taalleerkracht die zijn leerlingen een opdracht gegeven heeft om over een bepaald item materiaal op het internet te verzamelen en daarover een tekst te schrijven. Het resultaat is vaak niet meer dan wat vluchtig knip- en plakwerk. Heeft de leerling dan überhaupt wel iets geschreven? Heeft hij zijn schrijfvaardigheid hier verder ingeoeft of bleef het eigenlijk in hoofdzaak een oefenen van de leesvaardigheid?

Hier ligt nochtans een interessante uitdaging, die evenwel zorgvuldig moet worden voorbereid. Dergelijke oefeningen bieden ons de mogelijkheid op het belang van een goede formele tekstsamenhang (belang van signaalwoorden, verwijzingswoorden of ander structuurmarkeerders...), inhoudelijke coherentie en het gebruik van het juiste register ... te wijzen. Wij zouden dan ook pleiten voor een aantal voorbereidende oefeningen.

Waarom niet eens in een Worddocument een aantal tekstblokken plaatsen die inhoudelijk weliswaar samenhangen, maar qua stijl, structuur, tijdsvormen niet altijd even vlot bij elkaar aansluiten. Laat de leerling dan in een eerste fase via knippen en plakken de tekstblokken in een logische volgorde plaatsen. Laat hen nadien de structuurmarkeerders etc. aanduiden en kritisch bekijken. Reik hun in een extra kadertje ook alternatieven aan. Laat hen de stijl en de werkwoordstijden van de fragmenten met elkaar vergelijken en op elkaar afstemmen. Ook hier kunnen voor bepaalde fragmenten of zinnen alternatieven worden aangeboden. Laat hen bijkomende verwijswaarden inlassen en dan de teksten onderling vergelijken: wat leest het vlotst, welke tekst is het meest samenhangend etc.?

In een tweede fase kunt u de leerling een tweetal alinea's rond dezelfde ideeën uit twee verschillende, vooraf geselecteerde websites met elkaar laten verbinden.

Geef hetzelfde signaal ook bij de uiteindelijke schrijfoefening. Maak de leerling duidelijk dat bij de evaluatie ook en liefst apart gequoteerd wordt op inhoudelijke en formele samenhang...

Geef hun bij iets langere schrijfoopdrachten ook duidelijk aan dat ze een inleiding en een besluit moeten schrijven die specifiek op hun schrijfproduct is toegesneden.

Knippen en plakken dus als vorm van schrijfvaardigheid, op voorwaarde dat de leerling kritisch met de tekstfragmenten omgaat en ze gaat 'hertalen' tot een coherent geheel.

2.2.2 Ideeën uit het net als aanzet, on line vertaling als hulpmiddel

Leerlingen zijn soms zeer creatief. Af en toe krijg ik een Duitstalige tekst te lezen waarin her en der nog het relict van een Engels woord te bespeuren valt. Bij navraag blijkt dan dat de leerling zijn ideeën via Engelse websites heeft verzameld en dat on line heeft laten vertalen.

Ik heb het gevoel dat leerlingen voor schrijfvaardigheid vaak slecht presteren, niet alleen omdat ze de taal onvoldoende beheersen, maar ook en soms vooral omdat ze zelf niet voldoende ideeën hebben of hun ideeën – zelfs in de moedertaal - niet klaar en duidelijk kunnen verwoorden. Het aanreiken van of het laten reageren op ideeën in een andere taal dan de doeltaal kan hier misschien een paar drempels afbouwen. Uiteraard kan het verzamelen van ideeën ook via de traditionele middelen, boek, krant of tijdschrift. Het voordeel van het internet is evenwel dat de leerling, die met de zoekmachines goed vertrouwd is, veel vlugger en veel doelgerichter kan zoeken, en dat het medium veel gemakkelijker toegankelijk is dan een bibliotheek.

Als leerlingen dan van de mogelijkheid tot on linevertalen gebruik maken, dan ligt ook daar weer een interessante uitdaging: leerlingen kritisch bij een Duitse vertaling laten stilstaan. Voor het overige passen hier dezelfde op- en aanmerkingen zoals bij knippen en plakken.

Blijft natuurlijk de vraag of we minder 'creatieve' leerlingen wel deze weg van de on line vertaling voor de schrijfvaardigheid moeten leren ontdekken? Persoonlijk denk ik van niet, maar als de kennis in een bepaalde klasgroep zo algemeen verspreid is, dan

sluiten we het best onze ogen niet. Dan is het ogenblik gekomen om deze mogelijkheid ook didactisch verder uit te werken.

Het aanreiken van ideeën daarentegen lijkt me wel een belangrijke piste, op voorwaarde dat ook de mogelijkheid ingebouwd zit om een persoonlijke mening te formuleren. Leerlingen moet dus ook getraind worden om in de confrontatie met het materiaal een eigen mening te formuleren. Niet alleen actief (taalmateriaal verzamelen), maar ook kritisch (meningen toetsen) lezen dus.

2.3 Nieuwe aanpak

2.3.1 Een discussieforum

Waar vroeger discussies hoofdzakelijk mondeling en in de klas werden gevoerd – of omwille van de zwakke resultaten steeds vaker werden afgevoerd -, biedt het discussieforum een nieuwe mogelijkheid. Leerlingen hoeven niet langer direct een mening te formuleren, maar kunnen die eerst even voor zichzelf op papier zetten, corrigeren of laten corrigeren en bijsturen en ze dan op het forum plaatsen. Hier alle discussieforums opsommen is uiteraard onbegonnen werk. Ik haal er een tweetal aan bij wijze van voorbeeld.

<http://www.deutschlern.net> is een zeer interessante website voor leraren en leerlingen die naast on lineoefeningen op de lees- en luistervaardigheid ook een discussieforum aanbiedt..

Nadat de leerlingen zich hebben ingelogd, kiezen zij voor Lesetraining Grundstufe of Fortgeschrittene (haalbaar voor het tweede jaar van de derde graad), waar ze dan op het forum kunnen inloggen. Daar kunnen zij op een stelling of uitspraak reageren. Hun reactie wordt pas na correctie op het net geplaatst. Wanneer zij enkele dagen later opnieuw op het forum inloggen kunnen zij hun gecorrigeerde tekst en hun originele tekst met elkaar vergelijken.

Beter gekend is allicht het forum van Juma Club te bereiken op <http://www.juma.de>. Aanmelden via Club. Eenmaal aangemeld klikt u op Forum. Daar kunt u voorlopig kiezen uit een vijftal onderwerpen: Sport, Schule, Musik, Reisen, Computer en een Offenes Forum waar u voor andere onderwerpen terecht kunt. U kunt ook zelf via mail een nieuw Forum aanvragen.

Aansluitend bij het Juma Forum bestaat de mogelijkheid om journalist bij Juma te worden. De leerlingen moeten zich aanmelden via Jumix. Uit alle kandidaten worden dan maximaal 50 Jumixs gekozen die teksten over voorgestelde thema's in Juma kunnen publiceren.

2.3.2 Het schrijfproces opvolgen

We trappen misschien wel open deuren in als we stellen dat in het hedendaagse onderwijs het accent verlegd wordt van het product naar het proces en dat daarmee ook de rol van de leerkracht sterk gewijzigd wordt. Toch leek dit zeker voor de

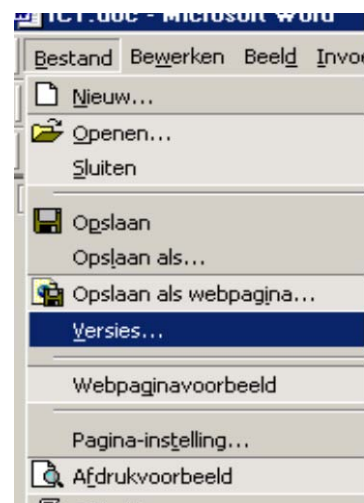
schrijfvaardigheid niet zo evident te zijn. Leerlingen volgen in hun schrijfproces betekende immers dat ze tijdens de les aan het schrijven moesten gaan en dat de leerkracht hen daarbij zo veel mogelijk observeerde. Of het betekende dat de leerling bij een schrijfo opdracht zijn schrijfproduct in verschillende stappen aan de leerkracht moest voorleggen en dat hij daarop telkens de nodige feedback kreeg. Eigenlijk een vrij arbeidsintensieve manier van werken, waarbij de leerkracht trouwens niet altijd even gemakkelijk een tweede of derde stap binnen het proces kon situeren, laat staan met elkaar vergelijken.

Ook hier reikt ICT, en in het bijzonder Word, de leerkracht een belangrijk hulpmiddel aan. Via de werkbalk *redigeren* kan de leerling immers in de loop van het schrijfproces verschillende versies opslaan, die achteraf door de leerkracht simultaan in verschillende vensters kunnen worden bekeken. Daartoe slaat de leerling zijn bestand op via de knop 'versie opslaan'

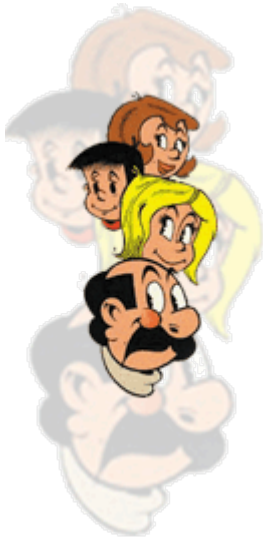
De leerkracht opent achteraf het bestand en klikt op menu *bestand*, *versies*. In het volgende venster kiest hij de versies die hij gelijktijdig wil openen. Zo kan de leerkracht vrij eenvoudig het verloop van de schrijfo opdracht volgen.

Interessanter wordt het nog als de eerste versie in klas wordt gemaakt en de leerkracht zijn commentaar ook opslaat. Ook dat kan hij met behulp van de werkbalk *redigeren*. Klikken op het eerste icoontje (notitie) en commentaar invoegen. Nadien kan de commentaar opnieuw worden opgeroepen en kan gecontroleerd worden of en in hoeverre met bepaalde aan- of opmerkingen rekening werd gehouden.

De leerling kan uiteraard zijn tekst ook tussentijds doormailen en laten becommentariëren. Ook daarbij wordt alles opgeslagen.

2.4 Een beroep op de creativiteit

‘Deutsch macht Spaß’, nochtans blijkt uit de praktijk dat ondanks alle vernieuwingen vele leerlingen toch niet zo gemakkelijk voor Duits warm te maken zijn. Misschien heeft dit ook wel iets te maken met het feit dat de leerlingen voor het vak Duits te weinig op hun eigen creativiteit worden aangesproken. Wordt de schrijfvaardigheid niet te vaak en te veel verengd tot het strikt utilitaire? Ook in deze bijdrage bijvoorbeeld komen vooral de traditionele schrijfo opdrachten aan bod, i.c. het briefschrijven. Anderzijds blijkt dan weer dat waar hiervan wordt afgestapt, de taalbagage van de leerling schromelijk te kort schiet, waardoor een creatieve opdracht vaak een frustrerend karakter krijgt, enerzijds omdat het niveau van de opdracht niet aansluit bij de persoonlijkheid van onze leerling, anderzijds omdat de leerling bij meer uitdagende opdrachten niet of nauwelijks gezegd krijgt wat hij zou willen.

Nochtans zijn er ook voor Duits een aantal mogelijkheden. Ook hier is de lijst niet exhaustief.

2.4.1 Een wenskaart ontwerpen

Voor beginnende leerlingen is het ontwerpen van een wenskaart een zeer haalbare opdracht. Velen zijn reeds vertrouwd met de e-card. Een eerste stap zou hier dus het werken met een Duitstalige website voor e-cards kunnen zijn. We halen hier bij wijze van voorbeeld een aantal webadressen aan:

<http://www.kartenhaus.com/>

<http://ecards.fireball.de/>

<http://www.freizeit-location.info/card.html>

http://www.lycos.de/dir/Unterhaltung_und_Freizeit/Internet/Digitale_Grusskarten/

biedt u overigens een verzamellijst van webadressen met een e-card-service aan.

Bij <http://www.diddls.de.vu> link *Grüßkarten* kan de leerling nog een stapje verder. Hij kan ook een beperkt aantal alternatieve teksten kiezen. De aandachtige leerling kan zo via actief lezen een geschikt vocabularium opbouwen. Stilaan wordt hij op die manier voorbereid om via een specifiek programma vb. MS Publisher zijn eigen wenskaarten te ontwerpen.

2.4.2 De stripmaker

Op onze zoektocht vonden we o.a. de stripmakers van *Suske en Wiske* en de *Kiekeboe stripmaker* van de Standaard Uitgeverij.

Leerlingen kunnen hier in Kleingruppen- of Partnerarbeit gemakkelijk scenario's ontwerpen. De invulmogelijkheden zijn zeer flexibel.

De schrijfo opdracht zou dan een regelmatige afwisseling kunnen zijn van beschrijvingen en spreekballonnetjes, waarbij deze laatste door hun eenvoudige taal drempelverlagend kunnen werken. Leerlingen kunnen hier gemakkelijk een beroep doen op allerlei dialoogstructuren die ze in de loop van hun curriculum geleerd

hebben. De uitdaging zou hier vooral liggen in de beschrijvende opdrachten, waarbij de leerkracht coachend zou kunnen optreden. Er zouden afspraken kunnen gemaakt worden dat per x-aantal plaatjes minimum één beschrijvend plaatje moet worden ingelast.

2.4.3 Een webpagina ontwerpen

Hier liggen mogelijkheden, zowel voor beginners als voor gevorderden: over een homepage waarop de leerling zichzelf kort voorstelt tot een on line verslag van een klasuitstap.

Het is ook nauwelijks nog een probleem om ergens gratis webruimte te verwerven. In het kader van de lessen Duits zouden we wel opteren om webruimte bij een account in een Duitstalig land te kiezen. Zo worden schrijf- en leesvaardigheid nog eens extra met elkaar gecombineerd.

50 MB webruimte krijgt u bijvoorbeeld bij

<http://www.tripod.lycos.de/myaccount/freehosting/>

Via de ingebouwde generator kunt u zonder veel voorkennis in een vijftal stappen een eerste webpagina bouwen. 20 à 25 MB vrije ruimte krijgt u bij

<http://www.fortunecity.de/> of <http://www.freepage.de/index.shtml>

Concrete voorbeelden voor een eerste jaar Duits (sterke richting) vindt u op de volgende sites

http://www.digischool.nl/du/intranet_dalton/klas2/duitsweb/index.htm. Uiteraard is de foutentolerantie – zeker op grammaticaal vlak - hier zeer groot. Bedoeling is in de eerste plaats immers schrijfdurf, motivatie, leervaardigheid etc.

In de rubriek ‘wir über uns’ mag de foutentolerantie lager zijn, omdat hier traditioneel in de lessen voorbeeldmateriaal wordt aangereikt. Uitleg bij het project vindt u op:

http://www.digischool.nl/du/intranet_dalton/klas2/duitsweb/project/uitleg/uitleg.htm

Een beknopt overzicht van het project vindt u op de volgende webpagina, waar u trouwens ook de lege website, waarin de leerlingen moeten werken, kunt downloaden: http://members.home.nl/ek.de.vries/WLG/klas_3/opdracht_web.htm. Wie thuis is in Frontpage kan de module trouwens aan de eigen school aanpassen. Intellectuele eerlijkheid gebiedt ons in dat geval zeker de oorspronkelijke auteur en de oorspronkelijke bron op de site te vermelden!

Voor de derde graad moet de lat uiteraard hoger worden gelegd. Een kleine website naar aanleiding van een klasuitstap, een project etc. behoort tot de mogelijkheden. In dit geval moet uitdrukkelijk gekozen worden voor Kleingruppenarbeit. Leerlingen leren daarbij niet alleen zich in een vreemde taal schriftelijk (in het groepswerk misschien ook beperkt mondeling) te uiten, ze leren ook te werken met html en ze leren bovenal samen te werken, zelfstandig te plannen, taken te verdelen, tussentijds te evalueren, elkaar kritisch te bevragen en te stimuleren... In die zin sluit zo'n project perfect aan bij de vakoverstijgende eindtermen, i.c. sociale vaardigheden, leren leren ...

2.4.4 Tagebuch führen

Ook het bijhouden van een dagboek kan voor de leerling een interessante en misschien wel motiverend uitdaging zijn, zeker als dat gratis on line kan gebeuren en als hij zelf kan bepalen voor wie het dagboek op het net allemaal toegankelijk mag zijn. Op de volgende adressen <http://www.tagebuch-club.de> en <http://www.tagebuchland.de/> vindt hij alle formaliteiten.

Een alternatief zou het bijhouden van een klasdagboek kunnen zijn waarvoor iedereen verantwoordelijk is en waarom niet eens van een reis of uitstap een dagboek laten bijhouden?

Bovendien kan door anderen op het dagboek worden gereageerd, zodat ook hier een soort discussieforum kan ontstaan. Aan het dagboek zelf kan niets worden gewijzigd, tenzij door de auteur(s) zelf. Commentaren die hem niet bevallen, kan de auteur trouwens wissen. Het dagboek kan via e-mail nadien ook worden afgedrukt.

3 Hulpmiddelen voor de schrijfvaardigheid voor de leerling

3.1 On line hulpmiddelen

3.1.1 De “klikbrief”

De klikbrief vindt u via <http://www.duits.de> link voor *leerlingen* , rubriek Deutsch lernen, *on line klikbrief* of via:

<http://www.digischool.nl/du/schueler/schoolbank/klikbrief/index.htm>.

Hier kan de leerling on line met behulp van een aantal bouwstenen zowel zakelijke als persoonlijke brieven samenstellen. Uiteraard gaat het hier over een eerste ruwe schets die de leerling dan nog verder kan verfijnen. Is het eigen aan onze jongerencultuur, maar ik heb de indruk dat leerlingen nogal vlug tevreden zijn met het resultaat. Een beetje kritische zin lijkt me hier dan ook op zijn plaats. Een houding die we zeker bij dit soort oefeningen moeten zien te stimuleren. Leerlingen moeten er zich ook bewust van zijn dat er een onderscheid is tussen de taal van een zakelijke, zelfs persoonlijke brief en de taal van een e-mail of het chatten. Dit sluit trouwens aan bij de aandacht die de doorlichting ons vraagt voor het taalbeleid op de school.

3.1.2 Het on line woordenboek

Meertalig woordenboek: <http://www.euroglotonline.nl/>. U kiest de taal, typt het woord in en klikt op *vertalen*. Op het volgende tabblad verschijnt de vertaling, gevolgd door een icoon. Wanneer u met de muis over het icoontje glijdt, krijgt u bijkomende grammaticale gegevens.

Het kan altijd interessant zijn ook de bijkomende functie *thesaurus* eens aan te vinken. Hier vindt u een lijst van synoniemen. Wanneer bij de zoekopdracht

‘morfologieherkenning’ is aangevinkt krijgt u ook de verbuiging van het woord door het vertaalde woord aan te klikken.

Nederlands – Duits: <http://dictionaries.travlang.com/DutchGerman/>. Summier woordenboek, beperkt tot woordniveau.

Nederlands - Duits: http://www.logosdictionary.com/new_dictionary/index_en.html kiezen voor *advanced search*, dan kiezen voor German/ Dutch. In het volgende scherm kiezen voor *translation*. Kan ook naar een twintigtal andere talen vertaald worden. Voorlopig beperkt tot basiswoordenschat.

Engels - Duits: <http://dict.leo.org/?lang=de> of <http://dict.tu-chemnitz.de/> of <http://www.iee.et.tu-dresden.de/cgi-bin/cgiwrap/wernerr/search.sh> (aanvinken: nur komplette Wörter suchen). Alle links zijn interessant omdat het zoekresultaat naast het grondwoord ook soms samenstellingen, afleidingen of collocaties aanbiedt.

3.1.3 De zoekmachine

Een zoekmachine is niet alleen interessant om websites met modellen en bouwstenen op te sporen, ze biedt ook nog andere mogelijkheden. Via het gebruik van ‘*erweiterte Suche*’ kan een leerling immers bij twijfelgevallen aan de hand van voorbeeldzinnen vlug een grammaticaal item controleren.

Een voorbeeld aan de hand van de Duitstalige Google: <http://www.google.de> moet dit even duidelijk maken. Nemen we aan dat de leerling twijfelt of het nu *in die Stadt* of *in der Stadt ankommen* is. Hij kiest voor ‘*erweiterte Suche*’, vult bij *Ergebnisse finden mit der genauen Wortgruppe: in * Stadt ankommen* in. Bij Sprache kiest hij voor ‘*Deutsch*’, bij Position ‘*irgendwann auf der Seite*’. Een fragment uit het resultaat vindt u op onderstaande screenshot:

[Tourism Queensland | Brisbane - Schwule & Lesben](#)

... Wie in jeder Stadt springen Ihnen die Gay-Treffpunkte nicht sofort ins Auge, sobald Sie **in der Stadt ankommen** - aber kratzen Sie ein bisschen an der Oberfläche ...

www.queensland-australia.de/tq.cfm?pageID=113 - 25k - [Im Archiv](#) - [Ähnliche Seiten](#)

[Bestof AUSTRIA](#)

... Egal, aus welcher Richtung Sie kommen, wenn Sie **in der Stadt ankommen**, werden Sie sowohl die Vergangenheit, als auch die Gegenwart spüren. Balatonalmádi. ...

www.bestof-austria.at/austria/lander/osteuropa/ungarn.shtml - 25k - [Im Archiv](#) - [Ähnliche Seiten](#)

Deze zoektechniek biedt daarnaast ook uitstekende resultaten bij lexicale problemen. Bij de vraag welke collocaties bijvoorbeeld het best verbonden worden met ‘**Geld auf ein Konto ***’, krijgt u als antwoord: *einzahlen* en *überweisen*. En uit een andere zoektocht leer ik dat ik mij niet alleen *um eine Stelle*, maar ook *für* of *auf eine Stelle bewerben kann*. Dat ik *einen Fragebogen erstellen, entwickeln, ausfüllen und auswerten kann*.

3.2 On line-bouwstenen en voorbeelden

3.2.1 Bouwstenen algemeen

<http://www.rz.fh-ulm.de/projects/onhelp/briefbau.htm>

http://german.about.com/library/blper_briefe.htm

3.2.2 Bouwstenen Handelskorrespondenz

<http://www.rz.fh-ulm.de/projects/onhelp/>

3.2.3 Bewerbungsschreiben

<http://www.goethe.de/uk/chi/wirtscha/praktikum/baukaste.htm>

3.2.4 Voorbeeldbrieven

<http://www.formblitz.de/>

<http://www.musterbrief.net/index.html>

<http://www.konsument.at/seiten/p449.htm>

<http://musterbriefe.redmark.de/liste.html>

<http://www.public-com.de/pages/privat.html>

<http://www.uni-essen.de/schreibwerkstatt/trainer/trainer/start.html>

3.3 Off line hulpmiddelen

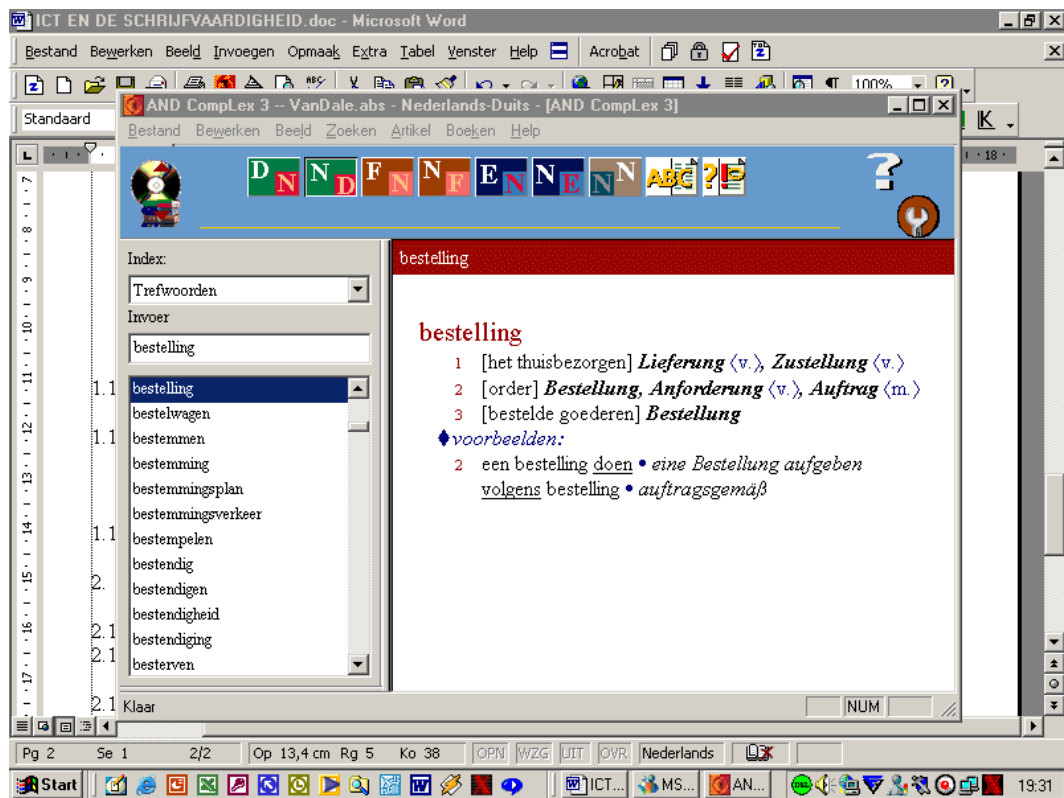
3.3.1 Woordenboeken downloaden

Op het internet staan een aantal woordenboeken die gratis kunnen worden gedownload en op de harde schijf mogen worden geïnstalleerd. Clicktionary 2.8 (kostenlose Version) kan bijvoorbeeld van <http://www.cleverlearn.com/main/download.jsp> worden gedownload.

Een Duits–Engels–Duits woordenboek vindt u op <http://www.wernerr.de/indexd.htm> : klikken op *download* en aanwijzingen volgen.

3.3.2 Woordenboeken op cd-rom

Er zijn uiteraard heel wat woordenboeken op cd-rom op de markt: Van Dale, Kramers, Het Spectrum - Prisma... Bij wijze van voorbeeld een schermafbeelding uit de Van Dale-vertaalwoordenboeken die perfect in de Office-applicaties kunnen geïntegreerd worden.

Belangrijker dan het soort woordenboeken lijkt me de manier waarop leerlingen met bepaalde woordenboeken leren om te gaan. Sommige woordenboeken bieden immers veel meer dan alleen maar een vertaalfunctie. Wanneer de leerling niet alleen op trefwoorden zoekt, maar ook eens in ‘*volledige tekst Nederlands*’ of ‘*volledige tekst Duits*’ het te zoeken of gevonden woord in de Van Dale naslaat, vindt hij bijvoorbeeld ook interessante contextzinnen en collocaties, die zijn keuze kunnen verfijnen.

3.3.3 Tekstbouwstenen op cd-rom

Ook hier zijn er uiteraard vele mogelijkheden. De onderstaande lijst is dan ook niet exhaustief. Meer info vindt u o.a. op:

http://www.pearl.de/Cliparts_Fonts_Musterbriefe_Tattoo_Sets.html

Word im Griff 2 - 1500 fertige Musterbriefe für privat und Büro
Euro-Letter-Professional
Musterbriefe. 1000 Briefvorlagen für jeden Zweck.
1500 Musterbriefe

Zoals hoger reeds uitvoerig omschreven, vraagt het werken met tekstbouwstenen een aangepaste didactiek. Leerlingen moeten er zich ten allen tijde van bewust zijn dat De modelbrief niet bestaat. Een goed geschreven brief heeft altijd een persoonlijk tintje of is toegespitst op een concrete situatie. We kunnen ons toch ook niet voorstellen dat we allemaal in grijze VW-kevertjes zouden rondtoeren. De brief, ook de zakelijke brief, is het document bij uitstek waar de schrijver zijn persoonlijkheid kan laten blijken. Anderzijds moet hij er ook op toezien dat een tekst die uit verschillende bouwstenen wordt samengesteld, coherent blijft, zowel qua structuur als qua stijl en register.

3.3.4 Spelling- en grammaticaconrole, synoniemenlijst

De spelling- en grammaticaconrole enerzijds en de synoniemenlijst uit bv. Word (Microsoft Proofing Tools) anderzijds bieden de leerling de kans zijn schrijfproduct te optimaliseren. Zoals reeds vermeld moeten ook hier de leerlingen echter bewust en kritisch met deze functie leren om te gaan, zoniet kan de meerwaarde vlug in een minwaarde veranderen. De grote meerwaarde ligt volgens Westhoff niet alleen in het feit dat spellingcontrole tot correctere schrijfproducten leidt.

De grote meerwaarde van spellingcontroleprogramma's zit in het feit dat ze zo kunnen worden ingesteld dat deze feedback in getrapte vorm wordt gegeven. Het programma vervangt dan niet automatisch een (waarschijnlijk) fout gespeld woord met de correcte vorm (of geeft niet automatisch een aantal mogelijke alternatieven), maar onderstreept het alleen maar. Uit onderzoek weten we dat dit een effectieve methode is om de aandacht van de leerlingen op de vorm van de woorden te vestigen ('focus bon forum'). Hierdoor letten ze ook weer scherper op vormaspecten in nieuwe input. Het geven van deze vorm van feedback kost docenten bovendien veel tijd bij gebruik van traditionele middelen. Ook in termen van efficiëntie hebben deze toepassingen meerwaarde."

Hetzelfde geldt voor het gebruik van de synoniemenlijst. Ze daagt de leerling juist uit om bij de keuze van bepaalde woorden wat langer stil te staan en dwingt hem voor zichzelf zijn keuze te verantwoorden. Zo iets kan echter alleen maar slagen, als de leerling in dit proces kan ingroeien. Het vraagt van de leerkracht dan ook een aangepaste didactiek.

Moeilijker ligt het bij de grammaticaconrole. Door het feit dat de feedback in het Duits gegeven wordt en de gebruikte metataal vaak niet beantwoordt aan de bij ons gangbare grammaticale terminologie, kan er verwarring optreden. Het feit echter dat ook hier de aandacht expliciet op de vorm getrokken wordt, is een meerwaarde an sich. Leerlingen worden gedwongen hun product nog eens kritisch door te lezen.

3.4 De Smart-Tools-Musterbrief-Assistent

Deze gratis tool (<http://www.add-in-world.com/download/mbrief2002/>) bestaat uit een macro die bij de installatie in Word een nieuwe werkbalk creëert. Op die manier kunnen door een klik op de Musterbriefknop voorbeeldbrieven worden opgeroepen en in een document worden geïntegreerd.

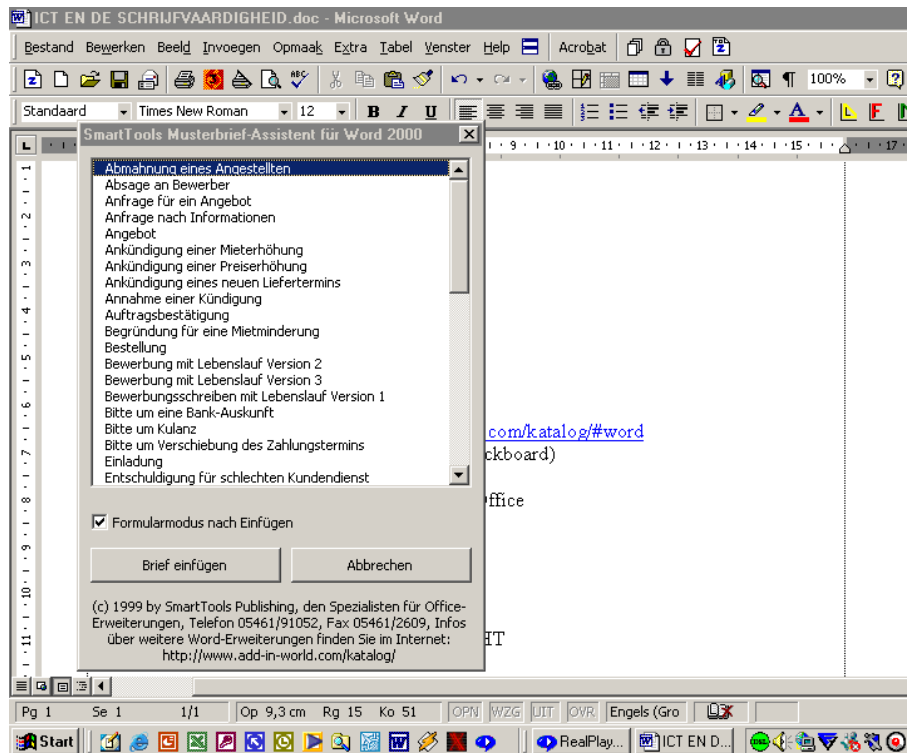
In het document verschijnt dan een formulier met bouwstenen waarin de leerling de nodige gegevens in de velden kan invullen. Gelukkig bestaat ook de mogelijkheid om via een bijkomende knop de vergrendeling van het formulier op te heffen, zodat ook de tekst kan worden aangepast of uitgebreid.

durch [] erfahren wir von [].

Wir sind [] und haben großes Interesse an Ihren Produkten. Bitte unterbreiten Sie uns daher ein unverbindliches Angebot für []. Wenn Sie bei Abnahme einer größeren Menge Nachlas gewähren, teilen Sie uns bitte Ihre aktuelle Rabattstaffel mit.

Um Ihr Angebot berücksichtigen zu können, benötigen wir es bis zum []. Sollten Sie noch Fragen haben, wenden Sie sich bitte an [].

Mit freundlichen Grüßen

Musterbrief-assistent omvat voorlopig een vijftigtal voorbeeldbrieven, die eventueel kunnen worden aangevuld. Om alles vlot te laten werken, verdient het aanbeveling voor het installeren de beveiliginstellingen voor macro's op *gemiddeld* te plaatsen.

4 Hulpmiddelen voor de leerkracht

Willen we het correctiewerk van de leerkracht optimaliseren en de veiligheid van het mail-verkeer garanderen, dan moeten er vooraf met de leerlingen een aantal richtlijnen worden vastgelegd.

- Elke schrijfoefening wordt met een tekstverwerkingsprogramma gemaakt en op diskette ingediend of als attachment bij een e-mail doorgestuurd.
- Als lettertype worden enkel arial, courier new, times new roman of verdana gebruikt. Bij bepaalde opdrachten, zoals bij presentatieprogramma's, kan een ander lettertype worden gebruikt op voorwaarde dat het door de ontvangende computer als dusdanig kan herkend worden.
- Het e-mail-adres wordt enkel gebruikt voor het doorsturen van vragen en commentaren bij de les of de leerstof en voor het doormailen van opdrachten en werkstukken.
- Elke mail bevat in de onderwerpregel altijd de omschrijving van de opdracht, gevolgd door de code van de klas en de initialen van de leerling.
- Mails met lege onderwerpregels worden automatisch naar de papiermand verwezen. In de mail zelf wordt de bijlage kort omschreven, in de trend van: in bijlage vindt u een worddocument met de titel 'Eine Brieffreundschaft'.

4.1 De computer als correctie-instrument

4.1.1 De zoekmachine

Ook de leerkracht kan bij twijfelgevallen via een zoekmachine controleren of een bepaalde woordcombinatie (lees collocatie) wel gebruikelijk is. Ze biedt de leerkracht daarenboven de mogelijkheid om via de hierboven omschreven zoektechniek na te gaan of en in hoeverre een leerling bij het schrijven van zijn tekst plagiaat heeft gepleegd. Het volstaat een paar keer een ‘verdacht goede’ zin in het zoekveld *mit der genauen Wortgruppe* in te typen en de mogelijke bronnen staan binnen de minuut op het scherm. Met de functie *bewerken zoeken* uit de menubalk van bv. Internet Explorer kan dan binnen het document verder worden gezocht.

4.1.2 De spelling- en grammaticaconrole, synoniemenlijst, leesbaarheidsscores

Net zoals de leerling kan ook de leerkracht de spelling- en grammaticaconrole gebruiken voor een eerste en vlugge correctie. In Office is die evenwel niet standaard geïnstalleerd. U vindt ze op de cd-rom van Microsoft Office Proofing tools. Het verdient aanbeveling de grammaticaconrole op ‘*Tiefenprüfung*’ in te stellen. U kiest hiervoor *Opties* in het menu *Extra*, tabblad *Spelling en grammatica*. Uiteraard geldt ook voor de leerkracht dat hij de voorgestelde correcties met de nodige kritische zin moet benaderen. Met behulp van de synoniemenlijst kunt u daarenboven bij bepaalde woorden een beter alternatief suggereren.

Als u de spellingcontrole op het volledige document hebt uitgevoerd, verschijnt achteraf een leesbaarheidstatistiek: gemiddelde lengte van de zinnen, gebruik van het passief etc. Ook hier kunt u soms interessante aanzetten vinden om een tekst te beoordelen. Samengestelde zinnen hebben immers meer woorden dan enkelvoudige. Te weinig lange zinnen kan doen vermoeden dat de tekst vooral uit enkelvoudige zinnen zal zijn samengesteld...

4.1.3 Eigenschappen van het document

Een andere interessante functie voor het beoordelen van een schrijfvaardigheidsoefening is *Eigenschappen van document* tabblad *Statistiek*, dat u vindt onder *Bestand* op de menubalk. Het tabblad vertelt u o.a. hoeveel woorden het document bevat. Zo ziet u meteen of de opdracht aan een vooraf bepaalde lengte beantwoordt. Verder duidt het aan hoeveel pagina’s, alinea’s en regels het document bevat. Hier kunt u een eerste aanwijzing vinden of en hoe de leerling het gebruik van alinea’s beheerst. Het tabblad vermeldt tenslotte ook de totale bewerkingstijd die de leerling aan het document besteed heeft. En ook dat kan soms heel verhelderend werken. Uiteraard moeten deze gegevens met de nodige omzichtigheid behandeld worden, wat evenwel niet wegneemt dat zij een belangrijke eerste indicatie kunnen zijn.

4.1.4 De werkbalk redigeren

Een zeer bruikbaar hulpmiddel voor het opvolgen van het schrijfproces, het corrigeren en het geven van feedback vindt u in het tekstverwerkingsprogramma Word 2000: de werkbalk redigeren (zie ook: 2.3.2 Schrijfproces opvolgen). (Dezelfde functies vindt u ook in de XP-versie, maar dan lichtjes aangepast). U activeert de werkbalk via Werkbalken in het menu Bestand op de menubalk of door de cursor op de werk- of menubalk te plaatsen en de rechtermuisknop aan te klikken.

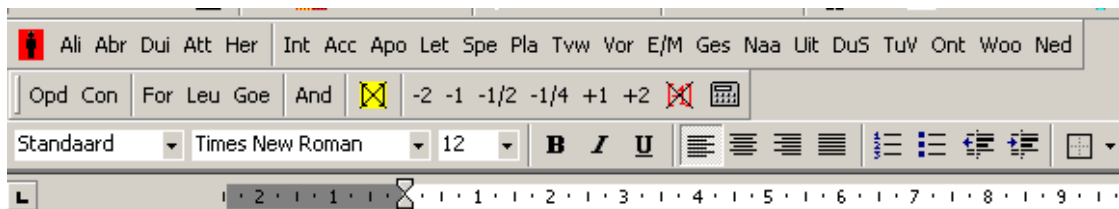
De mogelijkheden zijn legio. U kunt net zoals de leerling tijdens het proces commentaar invoegen (eerste knop op de werkbalk), u kunt het document zo instellen dat alle correcties die u aanbrengt apart ingekleurd worden en de oorspronkelijke tekst blijft staan (zesde knop op de werkbalk). U kunt een bepaald stuk markeren en commentaar toevoegen (elfde knop). U kunt het gecorrigeerde document trouwens van hieruit met behulp van de laatste knop als attachment naar de leerling doorsturen.

Toevallig verscheen in het januarinummer van Clickx een uitgebreid artikel over deze functie (zie Bibliografie)

4.1.5 De tool: com-mvt - werkbalk.exe

Een uitgebreide handleiding bij deze tool vindt u op het elektronisch leerplatform Blackboard, Dag van Engels en Duits. Ook de tool zelf kunt u daar downloaden. We beperken ons tot een korte beschrijving.

De tool werkbalk.exe installeert een extra werkbalk in het tekstverwerkingsprogramma met als naam com-mvt-start. Bij het activeren van de werkbalk verschijnen volgende icoontjes die de leerling er toe moeten aanzetten zijn tekst kritisch te bevragen.

Bij het nalezen van de tekst markeert de leerkracht een bepaalde fout en klikt op het overeenkomstig icoontje. Bijvoorbeeld: Die Leute ist E/M: enkelvoud of meervoud? Gestern ich ging ... PLA : plaats werkwoord? Ich bin den Mann am Bahnhof begegnet: NAA: naamval? Met deze feedbackbalk leren we - weliswaar op een bescheiden manier - de leerling probleemoplossend te denken.

Voldoen de standaardcommentaren niet, dan kan de leerkracht via een aparte knop persoonlijke commentaar invoegen.

De tool omvat tenslotte ook een functie 'quoteren'. Aan de fouten kan een bepaalde waarde worden toegedacht, die achteraf verrekend wordt.

Wanneer de leerling achteraf de gemarkeerde woorden aanklikt, verschijnt de commentaar. Op basis daarvan kan hij dan een tweede, verbeterde versie indienen.

De handleiding kan ook gedownload worden van:

<http://toetswijzer.kennisnet.nl/html/schrijfvaardigheid/handleidingmvt.pdf>

4.2 De computer als informatiebron

4.2.1 Voorbereidende oefeningen op schrijfvaardigheid

Een leesvaardigheidsoefening thema 'Brief' (systeem Hotpotatoes)

<http://www.aiglon.ch/langlink/match/brief.htm>

Zinsbouw oefeningen op het thema Urlaub

http://courses.nus.edu.sg/course/e-daf/rmn/la2201gr/la2201gr_e24/Wiederholung%20Perfekt/Urlaub1.htm

Zinsbouw oefeningen op Konnektoren

<http://courses.nus.edu.sg/course/e-daf/sbnn/la3202gr/ELD2-19Ordnen.htm>

Eine Bildergeschichte vom Vater und Sohn

<http://courses.nus.edu.sg/course/e-daf/sbnn/la2201gr/Bdgesch.doc>

4.2.2 Andere interessante websites

Een eenvoudige zoektocht op het internet leert ons dat er ook daar heel wat materiaal te vinden is dat de leerkracht kan ondersteunen bij het opmaken van lesmateriaal in verband met en het opvolgen van de schrijfvaardigheid. Een aantal interessante bestanden hebben we voor u op Blackboard geplaatst.

Hoort zeker bij de favorieten van de DaF-leraar thuis: het woordenschatlexicon van de universiteit van Leipzig: <http://www.wortschatz.uni-leipzig.de/>. Hier vindt u synoniemen, samenstellingen en afleidingen, collocaties, contextzinnen etc.

U bent op zoek naar een partner voor een van uw klassen: <http://www.juma.de>, Lehrer, Forum.

Niet te missen is de website van de Duitse post: <http://www.deutschepost.de/dpag>. Hier vindt u bij de rubriek *Information und Unterhaltung – Post und Schule* interessant lesmateriaal voor de schrijfvaardigheid. Het pakket plaatsten we ook op Blackboard. Via de rubrieken *Brief - Briefe und Ideen – Briefassistent* vindt u talrijke Musterbriefe.

Op <http://www2.deutschepost.de/brief/schreiben/schreib/jugend/index.html> of rechtstreeks via <http://www.letternet.de> vindt u het project Letternet: Brieffreundschaften aus aller Welt.

<http://www.wirtschaftsdeutsch.de/materialboerse/handelskorrespondenz.php3> biedt u 60 Tips für einen rationellen und modernen Briefstil (BRD)

Eine Lerneinheit: ‚Persönliches Schreiben: Briefe und Postkarten‘ als pdf-file haal je van dit adres: [http://www.schule.bremen.de/admin/6000/\(3\)briefepostk.pdf](http://www.schule.bremen.de/admin/6000/(3)briefepostk.pdf). U vindt het ook op Blackboard.

Wie nog even wil doordenken over de schrijfvaardigheid vindt hier een mooie aanzet.
Lijkt me zeker ook geschikt voor de lessen Nederlands
<http://www.uni-essen.de/schreibwerkstatt/trainer/trainer/guided0.htm>

4.2.2 Metataal

Eveneens op Blackboard vindt u twee eenvoudige documenten die u bij het formuleren van feedback kunnen helpen: Korrekturschlüssel en Rückmeldungen

5 **Bibliografie – Webliografie – aanvullende literatuur**

Westhoff, G. en Corda, A., Auto's met ovale wielen. Een referentiekader voor het schatten van de meerwaarde van ICT voor het MVTO,
<http://test.feo.hvu.nl/koen2/producten/Auto's%20met%20ovale%20wielen.doc>

Clickx Magazine 32, 'Samen huiswerk maken', 14 januari 2003, pagina 34-35

Schreiter Ina, Schreiben unterstützt das Lernen, kreatives Schreiben das autonome lernen,
http://www.spz.tu-darmstadt.de/projekt_ejournal/jg_03_1/beitrag/schreit2.htm

Paris, R, Schreiben als Fremdsprachenerwerbstrategie
http://www.spz.tu-darmstadt.de/projekt_ejournal/jg_04_1/beitrag/paris2.htm

Schrijfvaardigheidsonderwijs met MS Word 97,
<http://coo.let.rug.nl/schrijven/docs/schrijvend1.doc>

Brinkeschulte, M. und Griebhaber, W., Kooperative Textproduktion mit dem Computer, übernahme und Kreativität auf dem Weg zur Konvention.
<http://spzwww.uni-muenster.de/publikationen/palm/0300/text.htm>

Goossens, P. Praxistipps: Schreiben
<http://www.digischool.nl/du/lehrer/praxis/schreiben/schreiben.php#lernziele>

Schreiben ist:

Mit sich ins reine kommen.
Sich selbst verstehen
und die anderen.
Spaß haben
an geformten Wörtern und Gedanken.
Staunen über das Neue,
in mir entstanden
und den anderen.

Aus: http://www.spz.tu-darmstadt.de/projekt_ejournal/jg_03_1/beitrag/schreit2.htm